

بررسی رابطه نظام ارزشی و رشد اخلاقی با هویت‌یابی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز

کیانوش محمدی روزبهانی
دکتر مهناز مهربابی زاده هنرمند*
دکتر حسین شکرکن*

چکیده

در این پژوهش، رابطه نظام ارزشی و رشد اخلاقی با هویت‌یابی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ بررسی گردید. در این تحقیق، نظام ارزشی و رشد اخلاقی متغیرهای پیش‌بین و هویت‌یابی متغیر ملاک می‌باشند. نمونه‌های تحقیق ۱۴۱ دختر و ۱۳۸ پسر دانشجو بودند که با روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای از جامعه دانشجویان سال دوم به بعد انتخاب گردیدند. پژوهش حاضر، تحقیقی بنیادی و از نوع همبستگی است. روش‌های آماری تحلیل داده‌ها، شامل همبستگی و رگرسیون چند متغیری است. در این تحقیق از پرسشنامه ارزشهای آلپورت، لیندزی و ورنون برای سنجش نظام ارزشی، از پرسشنامه تعیین موضوع (DIT) رست، برای تشخیص مراحل قضاوت اخلاقی و از پرسشنامه "هویت شخصی" احمدی برای سنجش بحران هویت استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که: بین ارزش اقتصادی با بحران هویت، همبستگی مثبت و بین ارزشهای نظری، اجتماعی و دینی با بحران هویت همبستگی منفی وجود دارد. بین ارزشهای سیاسی و هنری با هویت‌یابی رابطه‌ای یافت نشد. همچنین افزایش رشد اخلاقی با کاهش بحران هویت همراه است. از دیگر نتایج تحقیق حاضر این است که همبستگی چندگانه نظام ارزشی و رشد اخلاقی با هویت‌یابی از همبستگی ساده آنها بیشتر است.

زمینه تحقیق

انتقال از نوجوانی به جوانی، یعنی زمانی که فرد به شخصی مستقل تبدیل می‌گردد، با تشکیل هویت^۱ همراه است. به عقیده اریکسون^۲ (۱۹۶۸) فرهنگهای صنعتی موجب طولانی شدن دوره نوجوانی می‌شوند. علت این امر شمار بسیار یادگیریهای است که شخص باید به آنها مجهز باشد تا بتواند در دنیای کنونی زندگی کند. جامعه به آسانی جنبه‌های منفی حفظ این وابستگی طولانی نوجوان را فراموش می‌کند. گویی بزرگسالان درست نمی‌دانند و نمی‌توانند تصمیم بگیرند که چه هنگام یک جوان یا نوجوان، بزرگسال می‌شود.

از نظر اریکسون، نوجوان برای ساختن هویت خود، در یک زمان با دو گروه از امور درگیر است: او می‌بایست هم با تغییرات درونی، شناختی و بدنی خود سازگار شود و هم در همان زمان، ناگزیر از سازگاری با مجموعه‌ای از نظامهای بیرونی است. او باید با تمام این مسائل درگیر شود، این دگرگونیها را پشت سرگذارد، و از خلال آنها هویت خود را بسازد و از سلطه بزرگسالان خارج شود. به دلیل همین دگرگونیهای فراوان و همه جانبه، ورود به مرحله نوجوانی برای وی مانند ورود

به کشوری بیگانه است، که نه با زبان، نه با آداب و رسوم و نه به طور کلی با فرهنگ آن کشور آشناست (احدی و محسنی، ۱۳۷۳). هویت، رسیدن به ساختار شناختی - روانی تثبیت شده‌ای است که در مواجهه با اجتماع حاصل می‌شود. بنابراین عامل اساسی در تشکیل هویت، رشد شناختی - روانی و اجتماعی است. این دو عامل ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند، به طوری که کلبرگ^۳ (۱۹۶۹) روند اجتماعی شدن را تحت تأثیر به وجود آمدن داوریهی اخلاقی می‌داند که طی تماس شناختی فرد با محیط اجتماعی حاصل می‌شود. از سوی دیگر، او رشد اخلاقی را همان ارزشهای اساسی درون فرهنگی می‌داند. از این رو، بدیهی است که پیش‌بینی کنیم رشد هویت با رشد ارزشها و قضاوت اخلاقی همراه است (مارسیا^۴، ۱۹۸۰). بررسی این ارتباط، موضوع پژوهش حاضر می‌باشد.

مفهوم هویت برخاسته از مکتب روانکاوی است. در دیدگاه روانی - اجتماعی اریکسون، یکی از مراحل هشت‌گانه رشد آدمی که مقارن با نوجوانی است، مرحله هویت در برابر

1- Identity

2- Erikson

3- Kohlberg

4- Marcia

دبیرستانی درگیر نقشهای جاری خود هستند، جوانان پس از سنین دبیرستان مسائل هویت را در قالب نقشهای اجتماعی، ارزشی و شفلی آینده می جویند. بحران هویت هنگامی پیش می آید که جوان نتواند نقش خود را در زمینه های مذکور بیابد، حالتی که اریکسون (۱۹۶۸) از آن به گمگشتگی نقش یاد می کند.

بازنگری پیشینه تحقیق

تحقیقات معتناهی که در باب هویت یابی صورت گرفته، مؤید این است که پیشرفت روند هویت یابی با سرمایه گذاری یا تعهد در باورهای ارزشی، عقیدتی و اخلاقی همراه است و دقیقاً همین روند است که منجر به بازیابی نقش اجتماعی می گردد. می شی^۶ (۱۹۸۱) در مصاحبه با نوجوانان رابطه ارزشهای دینی، هویت یابی و قضاوت اخلاقی را بررسی نموده است. او ارزشهای دینی را با سؤالاتی درباره مرگ، معنی زندگی، وفاداری، شر و گناه و ... مورد سنجش قرار داده است. بر اساس نتایج این تحقیق هویت یابی با ارزشهای دینی و رشد اخلاقی همبستگی مثبت دارد.

گمگشتی نقش^۱ است. هویت در نهایت منجر به ایجاد تعهد^۲ در زمینه های شفلی، مجموعه ای از ارزشها و نقش جنسی خواهد شد. به جز اریکسون، محققان برجسته دیگری چون بلاس^۳ (۱۹۶۲)، کلببرگ (۱۹۶۹)، لوبنگر^۴ و کیگان^۵ (۱۹۵۸) دیدگاههای مبسوطی در باب شکل گیری هویت ارائه کرده اند. اما این تلاشهای جیمز مارسیا (۱۹۸۰) است که در سالهای اخیر تصویری نسبتاً روشن از هویت یابی به دست داده است. دیدگاه اریکسون از هویت یابی نسبتاً کلی است. اما از دید مارسیا این روند از ابتدای نوجوانی (۱۳-۱۲ سالگی) آغاز و تا اوایل جوانی (۲۲-۲۱ سالگی) به انجام می رسد. طبق الگوی مارسیا دوره اولیه نوجوانی دوره ویرانگری است، به این معنی که نوجوان در این دوره به علت تغییرات سریع جسمانی، شناختی و اجتماعی که تجربه می کند، بخصوص علاقه مند است که ارزشها و همانند سازیهای کودکانه خود را دوباره بررسی کند. برخلاف مرحله اولیه، در مرحله بعد نوجوانان دبیرستانی به احتمال زیاد در حال بازسازی هویتی تازه برای خود می باشند، مثل اینکه چگونه قضاوت اخلاقی و ارزشهای شخصی خود را حفظ نمایند. در حالی که نوجوانان

1- Confusion

2- Commitment

3- Blos

4- Loevinger

5- Kagan

6- Mischey

روشی که شخص برای هویت‌یابی و ارزشها به کار می‌برد، اثر می‌گذارد. نتایج تحقیق از ۱۴۰ دانشجو در سال اول و ۱۳۱ دانشجو در سال آخر نشان داد که در سه زمینه نقش جنسی، سیاسی و حرفه‌ای دختران به طور معنی‌داری در هویت‌کاهش داشته‌اند. نیومن و موزونیکرو^۴ (۱۹۹۳) تأثیر ارزشهای سنتی بر هویت جنسی نوجوانان ۱۷ تا ۲۰ ساله را بررسی نمودند. مطالعه آنها نشان می‌دهد که ارزشهای سنتی خانوادگی نسبت به عامل نژاد نقش مهمتری در شکل‌گیری هویت جنسی بازی می‌کنند. همچنین این تحقیق مؤید این مطلب است که خانواده‌هایی که بر ارزشهای سنتی تأکید دارند در مقایسه با خانواده‌هایی که تأکید کمتری بر سنت دارند، ناهنجاریهای جنسی را کمتر می‌پذیرند. پیرر و کوت^۵ (۱۹۹۱) بر اساس نظریه اینگلهارت^۶ (۱۹۷۱) ارتباط میان بحران هویت و اولویتهای ارزشی را آزمود. نتایج نشان می‌دهد بین ارزشها و هویت‌یابی همبستگی وجود دارد.

هانت‌لی و دیویس^۷ (۱۹۸۶) و مان‌مین و

اسکوئه و دی‌یسنر^۱ (۱۹۹۴) ارتباط بین هویت‌یابی و استدلال اخلاقی در دختران و پسران ۱۶ تا ۳۰ ساله را مورد مشاهده قرار دادند. نتایج حاصله نشان می‌دهد که ارتباط بین هویت‌یابی و رشد اخلاقی در زنان بیش از مردان است.

اسکوئه و مارسیا (۱۹۹۱) ارتباط بین رشد اخلاقی و هویت‌یابی را در زنان دانشجوی ۱۷ تا ۲۶ ساله بررسی نمودند. همان‌طور که پیش‌بینی می‌شد، افزایش رشد اخلاقی با نمره بالای هویت‌یابی همراه بود. نتیجه دیگر اینکه استدلال اخلاقی و خودپنداره به طور پیچیده‌ای با یکدیگر مرتبط‌اند.

هاوارد و فرانکس^۲ (۱۹۹۵) سطح استدلال اخلاقی، شکل‌گیری هویت و اجتماعی شدن نقش جنسی را در بین نوجوانان تیزهوش ارزیابی نمودند. یافته‌های تحقیق مؤید ارتباط بین عوامل فوق می‌باشد و در جهت شناسایی نیازهای رشد روانشناختی دانش‌آموزان مورد بحث قرار گرفته‌اند.

کروگر^۳ (۱۹۹۶) اثر تغییرات اقتصادی و اجتماعی بر فرایند تشکیل هویت نوجوانی را طی فاصله ۶ ساله (۱۹۸۴-۹۰) انجام اصلاحات اقتصادی زلاندنو مورد تحقیق قرار داد. او این مسئله را بررسی نمود که چگونه یک دوره تاریخی بر اجزاء روانشناختی و

1- Skoe & Diessner

2- Howard & Franks

3- Kroger

4- Newman & Muzzonigro

5- Pierrer & Cote 6- Inglehart

7- Hantlee & Davis

(۲) بین رشد اخلاقی با هویت‌یابی دانشجویان (کلی، دختر و پسر) رابطه وجود دارد. (جمعاً سه فرضیه).

(۳) همبستگی چندگانه ارزشها با هویت‌یابی از همبستگی جداگانه هریک از آنها بیشتر است.

(۴) همبستگی چندگانه ارزشها و رشد اخلاقی با هویت‌یابی از همبستگی جداگانه هریک از آنها بیشتر است.

روش

جمعیت هدف و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این تحقیق شامل دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز می‌باشد، که سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ در سال دوم دوره کارشناسی به بعد مشغول به تحصیل بودند. از این جامعه آماری تعداد ۳۰۰ نفر دانشجوی به روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب گردیدند. در نمونه‌گیری ابتدا از حدود ۴۰ رشته کارشناسی دانشگاه شهید چمران ۱۰ رشته و از هر رشته ۳۰ دانشجو با مراجعه به فهرست کلاسها به صورت تصادفی انتخاب شدند. ترکیب جنس دانشجویان در نهایت نیمی دختر و نیمی پسر بود.

بلا^۱ (۱۹۸۸) در تحقیقاتی به این نتیجه رسیدند که بین ارزشهایی که فرد به آنها معتقد است و شغلی که در آینده انتخاب می‌کند (هویت شغلی) ارتباط مستقیم وجود دارد.

موضوع تحقیق

در این تحقیق در وهله نخست به عنوان تحقیقی بنیادی روابط سه متغیر شخصیتی نظام ارزشی، رشد اخلاقی و هویت‌یابی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز مورد بررسی قرار می‌گیرد. گام بعدی در این تحقیق تلاشی است در یافتن پاسخ این پرسش که اولویتهای ارزشی و رشد اخلاقی با هویت‌یابی چه نوع روابطی دارند؟

فرضیه‌های تحقیق

در پژوهش حاضر فرضیه‌های زیر مورد آزمون قرار گرفته‌اند که به جهت اختصار و پرهیز از تکرار، فرضیه‌های فرعی در پرانتز آورده می‌شود.

(۱) بین نظام ارزشی (ارزشهای نظری، اقتصادی، هنری، اجتماعی، سیاسی و مذهبی) با هویت‌یابی دانشجویان (کلی، دختر و پسر) رابطه وجود دارد. (جمعاً ۱۸ فرضیه).

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره هویت یابی در نمونه دانشجویان

آزمودنیها	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	تعداد
مؤنث	۵/۸۷	۴/۴۵	۰	۲۰	۱۴۱
مذکر	۵/۲۷	۳/۹۴	۰	۱۸	۱۳۸
جمع کل	۵/۵۷	۳/۲۰	۰	۲۰	۲۷۹

ابزار تحقیق

در این تحقیق بر حسب موضوع، از سه پرسشنامه اصلی برای آزمون فرضیه‌ها و دو پرسشنامه فرعی برای اعتباریابی استفاده گردید. پرسشنامه "هویت شخصی" احمدی (۱۳۷۰)، پرسشنامه "بررسی ارزشها" از آلپورت، ورنون و لیندزی^۱ (۱۹۶۲) و آزمون رشد قضاوت اخلاقی موسوم به آزمون موضوعات روایتی،^۲ از رست^۳ و همکاران (۱۹۸۳ و ۱۹۷۹) سه پرسشنامه اصلی می‌باشند که تحقیق به وسیله آنها انجام گرفته است. از آنجا که پرسشنامه‌های "هویت شخصی" احمدی و بررسی ارزشها برای اولین بار در دانشگاه شهید چمران اهواز به اجرا در می‌آمد، برای اعتباریابی آنها از دو پرسشنامه دیگر استفاده شد که عبارتند از: پرسشنامه هویت خود^۴ از تن^۵ و همکاران (۱۹۷۷) و پرسشنامه شش سؤالی محقق ساخته ارزشها. همچنین در ابتدای مجموعه پرسشنامه‌ها سن و جنسیت آزمودنیها مورد سؤال قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق در دو بخش یافته‌های توصیفی و یافته‌های مربوط به فرضیه‌ها ارائه می‌گردد:

الف. یافته‌های توصیفی:

در جدول شماره (۱) نمره‌هایی که آزمودنیها از پرسشنامه هویت کسب کرده‌اند درج گردیده است.

در پرسشنامه هویت یابی نمره (۰) نشان دهنده عدم بحران هویت و نمره ۳۰ حداکثر بحران در هویت را نشان می‌دهد. طبق جدول (۱) میانگین هویت یابی در نمونه دانشجویان در حدود ۵ می‌باشد که حاکی از حالت مناسب در هویت یابی می‌باشد. در جدول (۲) مراحل رشد اخلاقی آزمودنیها منعکس گردیده است.

- 1- Alport, Vernon & Lindzy
- 2- The Defining Issues Test (DIT)
- 3- Rest
- 4- Ego Identity Scale (EIS)
- 5- Tan

جدول ۲. فراوانی و درصد آزمودنیها در هر یک از مراحل رشد قضاوت اخلاقی

مرحله	مرحله	مرحله	مرحله	مرحله	مرحله	مراحل قضاوت اخلاقی	
						شاخصهای آماری	آزمودنیها
۰	۵۴	۶۰	۲۷	۰	۰	فراوانی	مؤث
-	%۳۸	%۴۳	%۱۹	-	-	درصد	
۰	۳۲	۷۱	۳۵	۰	۰	فراوانی	مذکر
-	%۲۳	%۵۱	%۲۶	-	-	درصد	
۰	۸۶	۱۳۱	۶۲	۰	۰	فراوانی	کل آزمودنیها
-	%۳۱	%۴۷	%۲۲	-	-	درصد	

چنانچه در جدول (۲) مشاهده می شود هیچ یک از آزمودنیها در مراحل اخلاقی ۱، ۲ و ۳ قرار نگرفته اند. بیشترین آزمودنیها در مرحله ۴، سپس ۵ و کمترین آنها در مرحله ۳ قرار دارند.

جدول (۳) نمره هویت یابی آزمودنیها را بر اساس مراحل اخلاقی نشان می دهد. طبق جدول (۳) ابتدا آزمودنیها بر اساس آزمون رشد اخلاقی در سه مرحله قرار

جدول ۳. میانگین و انحراف معیار نمره هویت یابی آزمودنیها بر اساس مراحل قضاوت اخلاقی

جمع آزمودنیها		مذکر		مؤث		آزمودنیها
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	اماره
۴/۵۱	۶/۵۵	۴/۱۴	۶/۲	۴/۸۱	۷/۲۰	مرحله سوم
۴/۳	۵/۶۹	۴/۰۶	۵/۲۱	۴/۵۰	۶/۳۸	مرحله چهارم
۳/۸۰	۴/۶۷	۳/۲۶	۴/۳۷	۴/۱۴	۴/۸۹	مرحله پنجم

جدول ۴. فراوانی هر یک از تیپهای ارزشی در میان آزمودنیها

مذهبی	سیاسی	اجتماعی	هنری	اقتصادی	نظری	ارزشها	
						آزمودنیها	آماره
۲۶	۲۰	۲۱	۳۰	۸	۳۶	مؤنث	فراوانی
۱۳	۲۱	۱۶	۲۳	۲۴	۴۱	مذکر	
۳۹	۴۱	۳۷	۵۳	۳۲	۷۷	جمع آزمودنیها	

گرفته‌اند. سپس میانگین نمره هويت آنها در هر مرحله مشخص شده است. بر اساس جدول (۳) آزمودنیهایی که در مراحل بالاتری از رشد اخلاقی قرار گرفته‌اند، در هويت يابی نیز وضعیت مطلوب‌تری دارند (توجه به این نکته ضروری است که نمره کمتر در هويت يابی وضعیت مطلوب‌تر را می‌رساند).

در آزمون ارزشها، شش ارزش نظری، اقتصادی، هنری، اجتماعی، سیاسی و مذهبی مطرح می‌باشد و فرض بر این است که هر فرد به یکی از سنخهای شش‌گانه تعلق دارد. طبق آزمون مذکور هر آزمودنی در هر شش ارزش نمره‌ای کسب می‌کند، که بالاترین نمره سنخ ارزشی وی را معین می‌کند. در جدول (۴) فراوانی هر یک از سنخهای ارزشی در میان آزمودنیها درج گردیده است.

در جدول (۵) وضعیت نمره هويت يابی در هر یک از سنخهای ارزشی نشان داده شده است.

جدول ۵. میانگین و انحراف معیار نمره هويت يابی آزمودنیها در هر یک از سنخهای ارزشی

سنخهای ارزشی						ارزشها	
مذهبی	سیاسی	اجتماعی	هنری	اقتصادی	نظری	آماره	آزمودنیها
۵/۹۶	۷/۷۵	۳/۸۶	۶/۶۱	۹/۱۳	۶/۱۰	میانگین	مؤنث
۴/۴۰	۵/۳۱	۲/۴۳	۴/۹۶	۵/۷۴	۴/۲۸	انحراف معیار	
۵/۳۸	۶/۲۹	۳/۹۳	۶/۰۹	۷	۳/۷۶	میانگین	مذکر
۳/۱۲	۳/۹۱	۲/۹۵	۵/۳۴	۴/۲۳	۲/۷۳	انحراف معیار	
۴/۸۷	۷	۳/۸۹	۶/۱۳	۷/۵۳	۴/۸۷	میانگین	جمع کل
۳/۰۳	۴/۶۵	۲/۶۳	۵/۰۸	۴/۶۴	۳/۷۲	انحراف معیار	

با توجه به مفهوم سنخ ارزشی و نیز نمره هویت‌یابی، چنان که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، بین آزمودنیهای دختر، بهترین حالت مربوط به سنخ ارزشی اجتماعی و سپس مذهبی است و حالت‌های هویتی نامطلوب مربوط به سنخهای اقتصادی و سپس سیاسی است. در نمونه پسران بهترین حالت هویتی مربوط به سنخهای نظری و اجتماعی است و حالت‌های نامطلوب هویتی مربوط به سنخهای

سیاسی و اقتصادی است

ب. یافته‌های مربوط به فرضیه‌های تحقیق

فرضیه ۱، بین نظام ارزشی (ارزشهای نظری، اقتصادی، هنری، اجتماعی، سیاسی و مذهبی) با هویت‌یابی دانشجویان (کل، دختر و پسر) رابطه وجود دارد (جمعاً ۱۸ فرضیه). نتایج حاصل از آزمون این فرضیه‌ها در جدول

جدول ۶. همبستگی ساده بین نمره ارزشها با هویت‌یابی در نمونه دانشجویان

ارزشی						متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک
مذهبی	سیاسی	اجتماعی	هنری	اقتصادی	نظری	آزمودنیها	
۰/۲۹***	۰/۰۵	-۰/۱۵	-۰/۰۴	۰/۲۷**	۰/۰۱۱	مؤنث	هویت‌یابی
-۰/۰۱	۰/۱	-۰/۱۴	۰/۰۶	۰/۳۰***	-۰/۴۲***	مذکر	
-۰/۱۴*	۰/۰۶	-۰/۱۳*	۰/۰۲	۰/۲۷***	-۰/۱۲*	کل آزمودنیها	

* $P < 0/05$

** $P < 0/01$

*** $P < 0/001$

شماره ۶ نشان داده شده است. نمونه‌های مؤنث در ارزشهای مذهبی و اقتصادی همبستگی معنی‌دار وجود دارد. توجه به جهت همبستگی بسیار مهم است. به طوری که ملاحظه می‌شود، تنها در ارزش اقتصادی این جهت مثبت است. به این معنی که هر چه ارزش اقتصادی برای نمونه‌ها مهم‌تر

شماره ۶ نشان داده شده است. طبق جدول فوق به طور کلی ارزشهای نظری، اقتصادی، اجتماعی و مذهبی با هویت‌یابی در کل نمونه دانشجویان همبستگی دارند. در نمونه مذکر این همبستگی تنها در ارزشهای نظری و اقتصادی معنی‌دار است، حال آنکه در

جدول ۷. همبستگی ساده بین نمره رشد اخلاقی با هویت یابی در نمونه دانشجویان

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	آزمودنیها	ضریب همبستگی
هویت یابی	رشد اخلاقی	مؤنث	* ۰/۱۹-
		مذکر	* ۰/۲۰-
		کل	*** ۰/۱۹-

جداگانه با هویت یابی (جدول ۶) بیشتر است. به این ترتیب فرضیه سوم نیز تأیید می‌شود. در آخرین ردیف جدول (۸) همبستگی چندگانه ارزشهای شش‌گانه و رشد اخلاقی با هویت یابی دارای ضریب $MR=0/35$ می‌باشد که در سطح $P<0/001$ معنی‌دار است و مقدار آن نیز از ضرایب همبستگی ساده هر یک از متغیرها به طور جداگانه با هویت یابی بیشتر است. طبق این نتیجه فرضیه چهارم نیز تأیید می‌شود.

علاوه بر این، نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون با روش گام به گام^۱ (مرحله‌ای) که در جدول (۹) ملاحظه می‌شود، نشان می‌دهد که از میان هفت متغیر پیش‌بین، متغیرهای ارزش اقتصادی و رشد اخلاقی به تنهایی و نیز با یکدیگر بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های متغیر هویت یابی می‌باشند.

می‌شود، در هویت یابی با مشکل بیشتری مواجه هستند، (لازم به یادآوری است که نمره بالا در هویت یابی، نشان دهنده بحران است). بدین ترتیب هفت فرضیه مربوط به رابطه ارزشها و هویت یابی تأیید می‌شوند. طبق جدول (۷) هویت یابی به طور کامل با رشد اخلاقی دارای همبستگی معنی‌دار است و بدین ترتیب هر سه فرضیه مربوطه تأیید می‌شوند. توجه به جهت همبستگی نیز حائز اهمیت است.

در جدول (۸) نتایج رگرسیون چند متغیری درج گردیده است. طبق جدول مذکور ضریب همبستگی چند متغیری برای ترکیب خطی متغیرهای مربوط به ارزشهای شش‌گانه برابر با $MR=0/31$ می‌باشد که در سطح $P<0/001$ معنی‌دار است. توجه به این نکته ضروری است که ضریب به دست آمده از ضرایب همبستگی ساده هر یک از ارزشها به طور

1- Stepwise

جدول ۸. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه بین ارزشها و رشد اخلاقی با هویت یابی در نمونه دانشجویان (با روش دور)

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	ضریب MR	ضریب تعیین RS	نسبت F و احتمال آن (P)	ضرایب رگرسیون β					
					ارزش هنری	ارزش سیاسی	ارزش نظری	ارزش اجتماعی	ارزش مذهبی	ارزش اقتصادی
هویت یابی	ارزش هنری	۰/۰۰۷	۰/۰۰۰	۰/۰۱۲	$\beta=۰/۰۰۷$ $t=۰/۱۰۹$ $p<۰/۸۱$					
	ارزش هنری و سیاسی	۰/۰۶۵	۰/۰۰۲	۰/۵۹	$\beta=۰/۰۳۵$ $t=۰/۵۲۸$ $p<۰/۶۰۰$	$\beta=۰/۰۷۱$ $t=۱/۰۸$ $p<۰/۷۸۱$				
	ارزش هنری، سیاسی و نظری	۰/۱۲۶	۰/۰۱۶	۱/۳۷	$\beta=۰/۰۰۱$ $t=-۰/۱۶$ $p<۰/۹۸۷$	$\beta=۰/۰۲۷$ $t=۰/۷۰$ $p<۰/۷۸۲$	$\beta=-۰/۱۱$ $t=-۱/۷۹$ $p<۰/۰۷۴$			
	ارزش هنری، سیاسی، نظری و اجتماعی	۰/۲۰۶	۰/۰۲۲	۳/۰۳	$\beta=-۰/۰۵۳$ $t=-۰/۷۶۱$ $p<۰/۴۷۷$	$\beta=-۰/۰۲۱$ $t=۰/۲۹۴$ $p<۰/۷۶۹$	$\beta=-۰/۱۹$ $t=-۲/۲۸$ $p<۰/۰۰۵$	$\beta=-۰/۱۹$ $t=-۲/۶۶۱$ $p<۰/۰۰۶$		
	ارزش هنری، سیاسی، نظری، اجتماعی و مذهبی	۰/۳۱۰	۰/۰۹۶	۵/۸۰	$\beta=-۰/۲۳$ $t=-۲/۷۸$ $p<۰/۰۰۶$	$\beta=۰/۱۷$ $t=۲/۱۶$ $p<۰/۰۳۲$	$\beta=-۰/۳۲$ $t=-۲/۳$ $p<۰/۰۰۰۱$	$\beta=-۰/۲۶$ $t=-۲/۸۶$ $p<۰/۰۰۰۱$	$\beta=-۰/۲۸$ $t=-۲/۰۳$ $p<۰/۰۰۰۱$	
	ارزش هنری، سیاسی، نظری، اجتماعی، مذهبی و اقتصادی	۰/۳۱۰	۰/۰۹۷	۲/۸۹	$\beta=-۰/۱۶$ $t=-۱/۲۵$ $p<۰/۲۱$	$\beta=۰/۰۱۱$ $t=۱/۰۱$ $p<۰/۳۱$	$\beta=-۰/۲۶$ $t=-۲/۲۸$ $p<۰/۱۳$	$\beta=-۰/۲۲$ $t=-۲/۸۳$ $p<۰/۰۳۴$	$\beta=-۰/۲۱$ $t=-۱/۵۸$ $p<۰/۱۲$	$\beta=۰/۷۵$ $t=۰/۶۲$ $p<۰/۵۲$
	ارزشهای شش‌گانه و رشد اخلاقی	۰/۲۵	۰/۱۲۰	۵/۳۰	$\beta=-۰/۱۸$ $t=-۱/۳۹$ $p<۰/۱۷$	$\beta=-۰/۱۲$ $t=-۱/۲۵$ $p<۰/۲۱$	$\beta=-۰/۲۶$ $t=-۲/۲۹$ $p<۰/۰۲۲$	$\beta=-۰/۲۲$ $t=-۲/۲۱$ $p<۰/۰۳$	$\beta=-۰/۲۲$ $t=-۱/۶۸$ $p<۰/۰۹$	$\beta=۰/۵۱$ $t=۰/۴۲$ $p<۰/۶۶$

رگرسیون چندمتغیری بین ارزشها و رشد اخلاقی با هویت یابی در نمونه

دانشجویان به روش گام به گام

ضریب رگرسیون		نسبت F و احتمال آن	ضریب	ضریب	متغیر پیش بین	متغیر ملاک
رشد اخلاقی	ارزش اقتصادی		تعیین RS	MR		
	$\beta = 0/27$ $t = 4/7$ $P < 0/0001$	$F = 22/09$ $P < 0/0001$	0/07	0/27	ارزش اقتصادی	هویت یابی
$\beta = 0/16$ $t = 2/83$ $P < 0/005$	$\beta = 0/25$ $t = 4/4$ $P < 0/0001$	$F = 15/33$ $P < 0/0001$	0/10	0/32	رشد اخلاقی	

بحث و نتیجه گیری

آمده از تحقیق حاضر نشان دهنده ارتباط بین ارزشهای نظری، اقتصادی، اجتماعی و مذهبی با هویت یابی است. نگاهی به ارزشهای فوق نشان می دهد که آنها تقریباً ناظر بر زمینه های اصلی هویت یابی یعنی هویت سیاسی، مذهبی و شغلی می باشند.

سؤالی که در این باره مطرح است، این است که چرا ارزش سیاسی رابطه معناداری با هویت ندارد؟ توضیح این مسئله این است که پسوند سیاسی در هر دو مقوله هویت و ارزش جز یک شباهت لفظی و ظاهری چیز دیگری نیست، بدین معنی که توجه به مفهوم ارزش سیاسی مورد نظر آلپورت، که بیشتر ناظر به تمایل فرد برای نفوذ و غلبه بر دیگران است و پرسشنامه بر اساس آن تنظیم شده است،

نگاهی به تحقیقات بی شماری که امروزه در باب هویت یابی صورت می گیرد، نشان دهنده پهنه وسیعی از زمینه های مختلفی است که هویت یابی در آنها مؤثر و یا از آنها تأثیر می پذیرد. هویت متشکل از اجزاء پیچیده ای است که هر یک به نوبه خود یکی از پایه های آن را تشکیل می دهند: هویت ملی، هویت دینی، هویت سیاسی، هویت اجتماعی، هویت شغلی، هویت جنسی و ... همگی به وجوه مختلف هویت اشاره دارند. مارسیا (۱۹۸۰) به عنوان کسی که سهم بسزائی در روشن شدن زوایای مبهم هویت یابی داشته، هویت سیاسی، مذهبی، شغلی و جنسی را از مهمترین اجزاء هویت می داند. نتایج به دست

نشان داده شد، آن ارزشهایی که زمینه‌های هویت را می‌سازند با مقوله‌های هویتی نیز رابطه‌ی معنی‌دار دارند.

نکته دیگر این است که ارزشها به همین شش زمینه خلاصه نمی‌شوند و برای ارزشها مرزهای وسیع‌تری متصور است، لذا پیش‌بینی می‌شود اگر پرسشنامه‌هایی گسترده‌تر و بخصوص با توجه به فرهنگ جامعه ایرانی تنظیم گردد، شاهد روابط عمیق‌تر و بیشتری بین ارزشها و هویت‌یابی خواهیم بود.

نتایج فوق با تحقیقات رو و ماریسا (۱۹۸۰)، برزونسکی^۱ (۱۹۹۳) و کروگر (۱۹۹۶) همسو می‌باشند.

از نتایج دیگر این تحقیق ارتباط میان رشد اخلاقی و هویت‌یابی است، به این معنی که هر چه فرد دارای رشد اخلاقی بیشتری باشد، در هویت‌یابی با مشکل کمتری مواجه می‌شود. توجه به مفهوم رشد اخلاقی از نظر کلبیگ، ارتباط میان اخلاق و هویت‌یابی را به روشنی توضیح می‌دهد. از دید کلبیگ (۱۹۶۹) رشد اخلاقی، همان ارزشهای درون فرهنگی است که در تعامل اجتماعی حاصل می‌شود، و اما هویت‌یابی مگر چیزی جز همین فرایند است؟ از این رو به دست آوردن این ارتباط و با این شدت قابل پیش‌بینی است. این نتایج

دلالتی بر اصطلاح رایج سیاست که به معنی نوعی عقیده خاص درباره اداره امور کشور، مسائل حکومتی، روابط دولتها، احزاب و گروهها است، ندارد. بنابراین چنین انتظاری نیز وجود ندارد که سوالات مربوط به ارزش سیاسی در پرسشنامه آلپورت، هویت سیاسی را مورد سنجش قرار دهد، لذا همبستگی معنی‌داری نیز به دست نیامده است. اما از سوی دیگر هویت سیاسی به مفهوم ارزش نظری نزدیک‌تر است و در این پژوهش رابطه معنی‌داری نیز در این باره به دست آمده است. یکی دیگر از ارزشها، ارزش اجتماعی است که مفهوم آن بیشتر به اجتماعی بودن، نودوستی و ارتباط با دیگران اشاره دارد و این خود بدون هیچ‌گونه توضیحی به مفهوم هویت‌یابی یا اجتماع‌پذیری نزدیک است. اما این مفهوم که شامل حمایت اجتماعی از جمله حمایت خانواده، همسالان و سایر نهادهای اجتماعی مانند مدرسه و ... است در سنین اولیه و میانی هویت‌یابی نقش مؤثرتری دارد. انتظار می‌رود اگر آزمودنیها سنین کمتری داشتند شدت رابطه بیشتر می‌بود. بدین ترتیب، باید در نظر داشت که در بررسی رابطه ارزشها با هویت‌یابی بدون توجه به ظاهر کلمات و اصطلاحات، باید دقت کرد که ارزشهای آلپورت از نظر مفهومی به کدام یک از زمینه‌های هویت اشاره دارند. در این تحقیق

1- Berzonsky

به منزله حیاتی دوباره برای هر فرد محسوب می‌شود و تأثیری انکارناپذیر در سرنوشت فرد و جامعه دارد. از طرفی ارزشها به عنوان جزء مهمی از فرهنگ هر جامعه تأثیر مستقیم در ورود نوجوان به جامعه دارند. به نظر می‌رسد بخش عظیمی از عدم توفیق مسوولان فرهنگی، روحانیون، هنرمندان، نویسندگان، صدا و سیما، اولیای آموزشی، والدین، مطبوعات و ... در برقراری ارتباط با نسل جوان به ضعف شناخت آنها از طبیعت دنیای نوجوانی و جوانی باز می‌گردد. لذا ضروری است که با بررسی دقیق‌تر ارزشها، که باید با توجه به فرهنگ کشورمان صورت گیرد، تحقیقات در باب هویت‌یابی در سطح وسیع‌تری که همه وابسته‌ها و اجزاء و نیز محدوده سنی شروع و خاتمه آن را شامل شود، انجام گرفته و بر اساس نتایج آنها، نیازهای شناختی دختران و پسران دانش‌آموز و دانشجو در زمینه‌های شناختی و عاطفی-روانی شناسایی شود. بی شک نتایج حاصل در تعلیم و تربیت، فرزندپروری و همه عرصه‌هایی که به نوعی با نوجوانان و جوانان مرتبط است، می‌تواند بسیار راهگشا باشد.

همچنین با نتایج حاصل از تحقیقات رو و ماریسا (۱۹۸۰)، می‌شی (۱۹۸۱)، اسکوت و دی‌یسنر (۱۹۹۴) و اسکوت و ماریسا (۱۹۹۱) مطابقت دارد.

از نتایج دیگر این تحقیق که به روشن شدن بیشتر رابطه ارزشها با هویت‌یابی کمک می‌کند تفاوت جنسیت در اولویتهای ارزشی برای رسیدن به هویت‌یابی است. طبق جدول (۵) در دانشجویان دختر بهترین حالت هویتی به ترتیب مربوط به سنخ ارزشی اجتماعی، مذهبی و نظری است در حالی که در دانشجویان پسر مناسب‌ترین حالت هویتی به ترتیب مربوط به سنخ ارزشی نظری، اجتماعی و سپس مذهبی است. این مقایسه که مستلزم تحقیقات بیشتری است احتمالاً نشانگر این مطلب است که اولاً سه ارزش نظری، اجتماعی و مذهبی در شکل‌گیری هویت مطلوب نسبت به سه ارزش دیگر تأثیر بیشتری دارند. نکته مهمتر اینکه دو جنس مذکر و مؤنث در رسیدن به هویت راههای متفاوتی را طی می‌کنند، چنین استنتاجی مؤید نظر اریکسون می‌باشد. وی اظهار داشته که ممکن است تحول هویت در دختران و پسران کاملاً متفاوت باشد (اریکسون ۱۹۶۳، به نقل از اکبرزاده، ۱۳۷۶).

در نگاهی اجمالی دیده شد که هویت‌یابی

منابع

فارسی

۱. اکبرزاده، نسرین (۱۳۷۶). گذر از نوجوانی به پیری: روانشناسی رشد و تحول. تهران: دانشگاه الزهراء (س).
۲. احدی، حسن و محسنی، نیکچهره (۱۳۷۳). روانشناسی رشد: مفاهیم بنیادی در روانشناسی نوجوانی و جوانی. چاپ دوم، تهران: انتشارات کاوس
۳. احمدی، سید احمد (۱۳۷۲). بحران هویت در دوره نوجوانی و چگونگی ارزیابی آن. برگزیده مقالات سمینار بررسی مسائل نوجوانان و جوانان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، اصفهان.

انگلیسی

- Berzonsky, M. (1993). The role historical context in the identity formation process of late adolescence. *Youth & Society*, 24(4): 363-376.
- Blos, P. (1941). *On Adolescence*, New Yourk: Free Press.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity: youth and crisis*. W. W. Norton and Co., Inc.
- Howard, H. & Franks, B. (1995). Gifted adolescents: Psychological behaviors, values, and developmental implications, *Report Review*, 17(3), 188-191.
- Kagan, J. (1958). The concent of identification. *Psychological Review*, 65: 296-305.
- Kohlberg, L. (1969). *Stage and sequence: the cognitive developmental approach to socialization* in D.A. Goslin (Ed.). *Handbook of Socialization Theory and Research*. Chicago: Rond McNally.
- Kroger, J. (1996). *Identity in adolescence*. London, New York: Routledge.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence, in J. Adelson (Ed.). *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: Wiley.
- Newman, B. & Muzzonigro, P. (1993). The effects of traditional family values on the coming out process of gay male adolescents. *Adolescence*, 28(109): 213-226.

- Pierrer, M. & Cote, J. (1991). Inglehart's silent revolution thesis: An examination of life cycle effects in the acquisition of postmaterialist values. *Social Behavior and Personality*, 19(4): 223-236.
- Rest, J. (1979). Revised Manual for the Defining Issues Test. Minneapolis: Minnesota Moral Research Projects.
- Rest, J. (1983). Morality. In P.H. Mussen, J. Flavell and E. Markman (eds.), *Handbook of Child Psychology*, (Vol.3): Cognitive Development (4th ed). New York: Wiley.
- Row, I., & Marcia, J.E. (1980). Ego identity status, formal operations, and moral development. *Journal of Preschool Youth and Adolescence*, 9:87-99.
- Skoe, E. E. & Diessner, R. (1994). Ethic of care, justice, identity, and gender: an extension and replication. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40: 272-89.
- Skoe, E. E. & Marcia, J.E. (1991). A measure of care-based morality and it's relation to ego identity: *Merrill-Palmer Quarterly*, 37: 289-340.
- Tan, A.L., Kendis, R.J. & Porac, J. (1977). A short measure of Eriksonian ego identity: *Journal of Personality Assessment*, 41: 279-84.